

Položaj zahteva odločnejši nastop

Preveč časa je že poteklo, odkar premalo spodbujamo družbo, katere sestavni del smo Slovenci v Italiji, da bi se aktivno soočala z vprašanji naše narodnostne skupnosti. Ne moremo in ne smemo se sprizajziti s politično zadržanostjo ali neofenzivnostjo, ki se nas drži že več mesecev. Naših problemov, ki so še vedno odprti in postajaj zaradi neresnosti iz dneva v dan bolj pereči in težji za našo skupnost, se noben naš sogovornik ne loti spontano. V politično in družbeno-kulturno «areno» jih moramo postavljati sami vstrajno, odločno in jasno; le tako prisilimo javne ustanove, uprave, oblasti in javnost nasploh, da se z njimi tako ali drugače spoprimejo. Pravzaprav je tem našem javnem nastopanju tudi eden virov našega obstoja; vsaj naša samozavest črpa tudi iz tega okrepčevalno energijo. Ob naši prvenstveni potrebi, da republika z zakonom prizna našo skupnost z vsemi faktorji, v katere je razčlenjeno življenje vsake narodnostnosti, je namreč sestavni del naše narodnostne osebnosti tudi vsakdanja človeška potreba, da kot posamezniki in celota uveljavljamo v tej družbi svoje dostojanstvo in čast. Kaj bi pomenilo, če bi se izgubila iz nas volja po boju za - kot pravilno, in za uho obrabljeno pravimo - naše pravice!?

Še vedno imamo pred očmi «sliko» pretekle volilne kampanje za parlament: protislovenskemu plazu, ki je dosegel v Trst največjo razsežnost, je korajžno kljubovala med tradicionalnimi vsedržavnimi strankami le KPI! Res je bila takrat politična enotnost med Slovenci že krhka, volilno obdobje je tudi vse prej kot primerna okoliščina zanjo, a vendar se nam zdi, da smo v tem primeru udarec sprejeli in občutili še močnejše kot ponavadi. Vsekakor bi si pričakovali ustrežnejšo, odločnejšo reakcijo na poniževalno protislovensko in protidemokratsko ponašanje, odločnejšo reakcijo vseh (ne le ene komponente!), ki tako ali drugače predstavljamo v tej deželi Slovence in smo nosilci prizadevanj in plemenitih načrtov za družbo sožitja, sodelovanja in medsebojnega spoštovanja. Zdi se nam, da bi bila že takrat in da je še vedno potrebna globlja, natančnejša analiza dogodkov, dejanj in potez omenjenega vo-

Miloš Budin

lilnega obdobja, v kolikor so bili ti rezultati nekega procesa, ki sega z začetki daleč nazaj, traja še naprej in zaobjema tudi druga dejanja, dogodke in zadržanja.

Na tem mestu bi nas ta analiza peljala dlje od navadnega članka; tokrat zadržuje ugotovitev, ki je sicer lahko samo zgrešen vtis, da je bilo doslej slovensko vprašanje enostavno umaknjeno iz dnevnega reda politične dejavnosti in odgovornosti večine družbenopolitičnih sil. Od takrat lahko beležimo v glavnem le črtanje finančne postavke za kritje zaščitnega zakona iz Amatovih osnutkov za nov finančni zakon (ta postavka je bila v prejšnjem finančnem zakonu vsekakor priborjen politični rezultat na poti boja oziroma procedure za doseg globalnega zaščitnega zakona), dogovor in izjave strank deželne vladne koalicije o tem, da se preda vladi odgovornost, naj predstavi osnutek našega zakona (to je pa doslej pomenilo le odlašati z rešitvijo zaščite oziroma to je bil v resnici alibi za nerazpolženost nekaterih strank) in, v zvezi z zakonom, nič kaj pomembnejšega. Tem negativnim podatkom gre dodati še resno finančno stisko slovenskih kulturnih ustanov, stisko manjšine nasploh, predrzno zapostavljanje in neupoštevanje slovenskega jezika na javnih napisih, ki jih je postavila tržaška pokrajinska uprava, celo na teritoriju okoliških občin ter predrzno žaljenje Slovencev s potvarjanjem zgodovine s strani predstavnikov iste uprave kar v pričo slovenskih in italijanskih bivših partizanov.

Težko se je otestiti zaskrbljenosti, še posebno zato, ker se zdi, da se ob vsem tem bolj malo javno vznemirjamo. Razen tiskovne konference, ki so jo sredi novembra priredila v Vidmu slovenska kulturna društva iz tiste pokrajine s prisotnostjo komponent enotne delegacije, ni bilo doslej drugih vidnejših naših reakcij in nastopov v javnosti. Organiziranje bojkota referendumov na Vzhodnem Krasu ne moremo smatrati za primerno metodo protesta in boja, pa čeprav je ta primer nedvomen dokaz naveličanosti ljudi in njih pripravljeno-

sti na odločnejše postavljanje naših zahtev.

Od kod torej ta zagata, ta zadržanost? Gre za trenutek premisleka o naši taktiki in strategiji? Ali je že v tem neka nova taktika? Tu pa tam je res slišati mnenje o «potrebi po novi strategiji», a kakšni!? Ima mar svoj globlji pomen dejstvo, da je v tej novi parlamentarni zakonodajni dobi **samo KPI** doslej predstavila zakonski osnutek za globalni zaščitni zakon? Kaj pa čakajo drugi?

Tudi komunisti smo razmišljali in razmišljamo o načinu, kako smo doslej vsi vodili boj za globalno zaščito, za sožitje in za prihodnost te dežele. Ugotavljamo, da kljub vstrajnosti, trdovratnosti in tudi velikim in enotnim pobudam (Goriški travnik) cilja nismo dosegli. V tem oziru je jalovost večdesetletnega boja pustila v ljudeh mešane občutke, do neke mere prav gotovo v marsikom tudi občutek nemoči. Obenem pa smo medtem kot narodnostna skupnost na raznih področjih našega družbenogospodarskega življenja zrastle in se kulturno - v širokem pomenu besede - utrdili. Istočasno pa nam asimilacijsko odjedanje ni prizaneslo in smo izgubljali na «obrobju».

Kako oceniti naše dosedanje zadržanje in kako naprej, če te ugotovitve držijo? Asimilacija in občutek nemoči, v kolikor se je le-ta vtepel med nas, sta rezultat nacionalističnega pritiska. Pa vendar smo najbrž tudi sami pretirano naravnavali politično akcijo, ne da bi dosledneje upoštevali omenjeno zrelost manjšine in niti ne konkretneje upoštevali šibkejši «obrobne» predele naše skupnosti, ki jih je zaslediti tudi na Tržaškem in Goriškem, ne le v Benečiji. Najbrž smo v našem enotnem nastopanju zanemarjali potrebo po širjenju enotnosti tudi na demokratični del italijanskega prebivalstva. Komunisti smo v okviru enotne delegacije prejeli premedel odziv na te predloge. Menimo, da ne bomo mogli s «politično avtarhijo» Slovenci preko meje neke vrste avtozaščite, ki dobro vemo, da ni rešitev, ker s to ne moremo premostiti izpostavljenosti asimilaciji, niti se izogniti razno-raznim stiskam finančne ali drugačne narave.

Z odločno kritičnostjo pa komunisti ugotavljamo, da se je enotnost skrhalo v veliki meri zaradi tega, ker so nekateri v enotni delegaciji obrnili razpravo navznoter, v dogovarjanje, kako si deliti vplivnost in «oblast» znotraj slovenskih ustanov; kot da ne bi bili kot skupnost že zdavnaj zgodovinsko etnično zreli oziroma naradnostno enotni ali eni, in kot da bi potrebovali politično usmerjati kulturno in umetniško življenje in ustvarjalnost naše skupnosti! (Na srečo so se prav iz naših kulturnih in intelektualnih krogov oglasila pravočasno negodovanja).

Zraven tega pa vidimo razloge za ošibitev enotnosti tudi v razdalji, ki se je sčasoma razprla med enotno delegacijo in našim prebivalstvom. Globalna zaščita je namreč postala geslo, obravnavali smo jo kot pojem s premalo poznano vsebino, kot pojem, ki je postal predmet dogovarjanja med vodstvi ali vrhovi političnih strank in organizacij. Boj za globalno zaščito je bil potisnjen v okvir odnosov med vodstvi strank.

V zadnjih časih so tudi znotraj enotne delegacije nekateri vlekli v to smer, češ da bomo v Parlamentu dosegli rezultate na osnovi taktiziranja med strankami oziroma z bolj ali manj tajnimi dogovori in kompromisi s političnimi vrhovi. V to pretirano «spoliticizacijo» je preveč zaneslo morda tudi ne izrazito politične slovenske organizacije...

Odgovore na vprašanje, kaj na, je vse to prineslo, dobimo v dejstvih, v položaju, ki za Slovence ni kaj prida. Tudi sodelovanje slovenskih strank oziroma predstavnikov z nam nenaklonjenimi silami v tukajšnjih javnih upravah se očitno ni obrestovalo pozitivno.

Zgodovina nas je poučila, da ne gre ponujati politične popustljivosti in niti priložnostne volilne razpoložnosti v zameno za obljube, ki se ne uresničijo in smamao ohladijo našo borbenost. Res nam gre marsikje za nohte, a manimo, da moramo tudi parcialne probleme reševati z dostojanstvenim zadržanjem.

V središču pa ostaja nuja globalnega zaščitnega zakona in potreba po boju zanj. Ta boj pa moramo voditi v razgrinjanjem vsebine tega vprašanja, ki je prvenstveno naše, a zadeva tudi celotno družbo in samo prihodnost te dežele v tem delu Evrope. S tem bojem moramo znati vključiti ljudi in graditi nove odnose v tej družbi, ki nam je skupna — Slovincem in Italijanom. Zato se ne kaže zapirati znotraj naše ograje. Tudi našo enotnost moramo obnoviti, a na tej osnovi, na jasnih dogovorih za nastopanje obrnjeno navzven, odločno do odgovornih oblasti in odprto širši družbi, širšemu razumevanju in zavezništvom.

Miloš Budin

Spomin na Janka Pertota

V starosti 91. let je preminul pred nedavnem V Sežani znan slovenski učitelj Janko Pertot. Barkovljan po rodu, je vse svoje življenje posvetil mladini. Njegova osnovna misel je bila: napredek, demokracija, svoboda, antifašizem. Ta misel ga je vodila vse do smrti in je močno označevala vse njegovo učiteljsko in vzgojno udejstvovanje.

Seznanila sem se s tem pristnem domačim mislecom v času ilegale, ko smo ilegalci otvorili na domu družine Švagelj tajni tečaj slovenščine in ga tudi sami posečali. Že od prvega trenutka me je močno presunila osebnost tega človeka. Skroman, jedrnat, izredno potrpečljiv, in tako dober, tako človeški. Mladi skojevci in člani mladinske protifašistične fronte, ki smo se rodili za časa posebnih fašističnih zakonov, ki smo obiskovali edine obstoječe javne šole, se pravi italijanske, nismo bili vajeni tako srčnega in prijateljskega odnosa z vzgojitelji. Tudi nismo bili vajeni tako globoke miline, kakor jo je znal vnašati v poučevanje Janko Pertot, kar ga je močno povezovalo z mladinci in ustvarjalo pogoje za trajna izven šolska prijateljstva in tovariška povezovanja.

Ker so naši rodovi obiskovali italijanske šole, je bilo naše znanje slovenskega jezika zelo omejeno: naše izražanje ni bilo bogato, saj smo mogli govoriti po slovensko le v domačem in prijateljskem, antifašističnem krogu. Nismo razpolagali s slovenskimi listi, kaj še s knjigami. Fašisti so v teku divjih pohodov po slovenskih vaseh in krajih slovenske knjige pobrali in sežgali, uničili slovenske knjižnice raznih društev in organizacij. Kolikor so naši starši utegnili slovenskih beril rešiti pred temi fašističnimi akcijami, so jih zakopali in mi smo se mogli z njimi seznaniti le po končani vojni. Zato, ko smo zagledali prvo berilo v slovenskem jeziku, ki nam ga je izročil Janko Pertot, se še danes spominjam, kako smo bili vsi ganjeni, kako so se naše oči blesketale.

Seveda, na tistih tečajih nas Janko Pertot ni le pospremil v lepote slovenskega knjižnega jezika. Na teh tečajih nam je posredoval tudi nekaj več, nekaj zelo dragocenega za tiste čase: vero v bodočnost, v našo borbeno sposobnost, v možnosti boja za uničenje obstoječega režima in za ustvaritev novih, svobodnih časov, v novih družbenih razmerah, v medsebojnem spoštovanju, sožitju in strpnosti.

In ko se je vojna končala, ko smo se sami, mladi učitelji, začetniki, lotili poučevanja, v težkih razmerah, v natrpanih in mrzlih prostorih, brez knjig in šolskih pripomočkov, nam je bil tovariš Janko odličen svetovalec in spreml-

jevalec naših takratnih težav. Njegova, za tiste čase že zelo napredna metoda poučevanja, je postala naša metoda in nam pomagala iz zagate, ko še nismo imeli niti šolskih programov, niti pisanih navodil, in ko skoraj nismo vedeli kaj pomeni «pedagogija», saj se je na italijanskih učiteljskih, iz katerih smo izhajali, takrat skoraj ni omenjalo.

Kako dolgo vrsto rodov mladih učencev in tudi mladih vzgojiteljev je napolnil v šolsko znanje, oziroma vzgojo, v lepoto slovenskega jezika in slovenske književnosti pa tudi v nič manj pomembne okvire telesne vzgoje Janko Pertot! Politične razmere, ki mu niso dopustile, da bi mogel naprej poučevati v naših krajih, ker pri nas ni bila priznana njegova uradna priprava, so ga po odhodu anglo-ameriške uprave prisilile, da se je naselil v Jugoslavijo in tam naprej poučeval. Toda v naših krajih je pustil brez dvoma močno kulturno sled, bogat prispevek k uveljavitvi slovenskega jezika in slovenske kulturne dejavnosti v okviru boja za splošne slovenske pravice in za globalno zaščito naše manjšine ter proti tihi asimilaciji (ki je po vojni nadomestila ono nasilno iz fašistične dobe) nekaterih krogov, ki se stalno prizadevajo da bi slovenski jezik in slovensko kulturo potisnili v kot, oziroma na položaj manj vredne dejavnosti, manj vrednega izražanja.

Jelka Gerbec

Errata corige

V prejšnji številki Dela smo objavili pogovor s tovarišico Marijo Bernetič - Marino. Pri prepisu pogovora smo napačno navedli, da sta učiteljici Marija Kmetova in Pavla Hočevnar skrbeli za vzgojo mladine pri šentjakobski čitalnici. V resnici sta to delale v socialistični čitalnici. In še: Bizjak je bil vadiatelj «češke besede» in ne voditelj, kot je napačno zapisamo v članku. Bernetičevi se zahvaljujemo, da nas je opozorila na napaki, bralcem pa se seveda oprostimo za nerodnost.

* * *

V prejšnji številki Dela smo napačno poročali, da je proslavo ob 70. obletnici oktobrske revolucije, ki je bila v Boljuncu 7. t.m. organiziral TPPZ «P. Tomažič», medtem ko so v resnici proslavo priredili tovariši iz dolinske sekcije. Prirediteljem in bralcem se iskreno oprostimo.

Gorje mravljam, ko se prepirajo sloni

Splošna stavka: nezaupnica vladi in njeni proračunski politiki

Najprej nekaj preprostih števil. V sredo, 25. novembra, je stavekalo 85 odstotkov zaposlenih v industrijskih obratih, 60 odstotkov javnih uradnikov, 80 odstotkov delavcev na področju javnih prevozov, 55 odstotkov v bankah in zavarovalnicah. Splošna stavka je popolnoma uspela in dokazala, da so tudi sindikati «v krizi» sposobni mobilizirati ljudi za občutene probleme, da v družbi narašča nezadovoljstvo in spoznanje, da so v Italiji potrebne korenite spremembe, začenši z gospodarsko politiko. Skratka, delovni ljudje vse Italije so izrekli Gorievi «fotokopirani» vladi svojo nezaupnico prav v trenutku, ko je ta prejela formalno podporo v parlamentu.

Istega dne je v senatu zasedala proračunska komisija, ki je obravnavala temeljni zakon te vlade: finančni zakon za leto 1988 in državni proračun, ki iz tega izhaja. Med drugim je komisija (ob udeležbi zakladnega ministra in podpredsednika vlade, socialista Amata) z večino glasov zavrnila komunistični popravek, ki je težil k temu, da bi v finančnem zakonunu obnovili postavko s kritjem potreb slovenske manjšine. Za tolažbo naj povemo, da je enako usodo doletel tudi popravek, naj bi zagotovili finančno kritje okvirnemu zakonu o zaščiti jezikovnih skupnosti vzdolž apeninskega polotoka.

V repliki na izvajanje slovenskega senatorja Spetiča, je minister Amato ponovno pogrel tezo, češ da se moramo Slovenci zadovoljiti s finančnimi prispevki, ki jih utegne zagotoviti zakon o mednarodnem sodelovanju na majnih področjih Furlanije-Julijske krajine.

Toda prav istega dne je minister Amato poslal v poslansko zbornico svojega podtajnika Sacconija, prav tako člana Psi, ki je ožjemu odboru pristojne proračunske komisije zbornice sporočil, da namerava vlada predložiti «svoj» osnutek zakona o sodelovanju na mejnih področjih. To pomeni, po domače povedano, da je sedaj tudi postopek tega zakona ustavljen, najbrž v pričakovanju vladnega osnutka. Sušlja se, da bi socialisti hoteli predložitev tega osnutka tik pred deželnimi volitvami v Furlaniji-Julijiski krajini ter v Trstu in Miljah za občinska sveta. Sam minister Amato trdi, da so dosedanja besedila tega zakona «nepopolna», češ da je treba Trstu zagotoviti nekatere gospodarske prednosti, ki jih Furlanija ne sme dobiti. To pa je upravičeno razkačilo furlanske predstavnike, tudi socialiste, ki vidijo v tem novo priložnost za razdiralne polemike v nasi deželi, za katerimi pa stoje furlanski separatisti in

tržaški melonarji s svojimi zavezniki. Ni izključeno, pravijo v Rimu, da bo vlada v volilni golaž vključila celo kontingent poceni bencina za Trst, da ti tako potolažila LpT in njene voditelje.

Da, bližamo se deželnim in upravnim volitvam in Gorieva šibka vlada pleše po glasbi, ki jo narekujejo malenkostni volilni interesi te ali one izmed vladnih strank.

V teh pogojih se nam, Slovincem, ne obetajo dobri časi. Ukinitvev finančnega kritja v državnem proračunu pome-

ni, da bomo morali (tako najbrž računajo naši nasprotniki) za vsako podporo moledovati, s klobukom v roki in ponižno, pripravljeni na vsakovrstne politične in druge koncesije.

Polemike, ki utegnejo izbruhniti skorajda neizbežno v trenutku, ko bi vlada predlagala diferencirane gospodarske ukrepe za Trst in Furlanijo, so nam lahko zelo škodljive. Posebno še, če bi protagonisti zahtevali, naj se «kot manjšina» opredelimo v tem konfliktu. Slo-

Sindikati zopet enotni

Splošna stavka, ki so jo sindikati CGIL, CISL in UIL priredili prejšnjo sredo je povsem uspela. Od Pantelerije pa tja gor do Brennera so delavci prekržali roke in enotno stopili na ulice, da bi protestirali zoper krivično gospodarsko politiko vlade in še posebej zoper finančni zakon. Dejstvo, da so zgodovinske organizacije italijanskega delavskega gibanja, po dolgih letih, ko je petstrankarska batina neusmiljeno trgala delavsko vzajemnost, zopet našle skupni jezik in voljo, da se soočijo s protidelavsko politiko vlade, je povsem razveseljivo. Na predvečer stavke, so se mnogi delavski aktivisti bali raznih drobtinčarskih negnjenj v družbi, ki so se zadnje čase izrazile še posebej s pomočjo t.i. Cobasov, še najbolj pa so se bali splošne demotivacije in depolitizacije, ki sta značilni pojav osmega desetletja dvajsetega stoletja, ko je izgledalo (vsaj tako so pridigala javna občila), da je brezbriznost poglavitna vrлина zgledega državljana. Množična udeležba na povorkah pa je povsem razpršila te dvome in bojzani.

Tudi pri nas je stavka lepo uspela. V Tržiču, kjer je bil osrednji shod za Goriško pokrajino, je množica ljudi, kljub slabemu vremenu napolnila Trg republike. V imenu sindikalnih organizacij je tu govoril pokrajinski tajnik UIL Flavio Snidero. V Trstu se je povorke in zaključnega shoda, ki je bil na trgu Goldoni, udeležilo šest do sedem tisoč ljudi, vsaj tako so cenili strokovnjaki organov javne varnosti. Na trgu Goldoni je v imenu UIL spregovoril Gianfranco Trebbi, za CISL njen deželni tajnik Giustina in za CGIL Renato Kneip, ki je spregovoril v slovensščini. V svojem posegu je med drugim bičal vladno odločitev, da črta iz finančnega zakona postavko v korist slovenske manjšine. (Na posnetku govorniki na tržaškem shodu. Pred mikrofonom tovariš Renato Kneip).

venska manjšina je bila doslej (in mora ostati) element združevanja in enotnosti v deželi. Vsako ločevanje bi namreč privedlo do večjega prepada v naši skupnosti in poskuse ločevanja beneških Slovencev od skupnega manjšinskega telesa, tudi s ponudbami diferencirane zaščite.

Stari pregovor pravi, da mravlje doleti kruta usoda, če se v gozdu spopri-mejo sloni: poteptajo jih, ne da bi se zanje zmenili. Gorje nam, če bi se vključili v peklenko igro, ki jo pred volitvami že zastavljajo nekateri izmed protagonistov političnega boja v naših krajih!

Predsednik deželne vlade Adriano Biasutti je pred nekaj tedni predlagal soočenje parlamentarcev iz naše dežele, da bi preverili možnosti dogovora o zakonu za zaščito slovenske manjšine. To je bilo v repliki na izvajanja komunističnih parlamentarcev, ki nasprotujejo zahtevam «deželne večine», naj zadevo reši vlada s svojim predlogom. Vemo, da tega ni bila sposobna v preteklosti, ko je bila znatno močnejša, s Craxijem, Vizzinijem ali Romito. Kaj pa sedaj, ko jo vsak prepah lahko spravi v prerani grob in so ji itak meseci šteti? Vladna pobuda bi v teh pogojih pomenila samo zavlačevanje preko volitev prihodnje leto.

Biasutti je to razumel, kljub oporekanju nekaterih, in predlagal soočenje, ki naj zajame ves lok demokratičnih sil, ne glede na ločevanje med vladno večino in opozicijo, skladno z načelom, da je manjšinska zaščita ustavna obveznost in torej domena strank, ki so porodile ustavo.

Drugi, pomembni korak na poti tega soočenja, je vsekakor bila javna obveza v Gorici, pred slovensko javnostjo, ter srečanje s predstavniki katoliškega dela beneških Slovencev, ki jih je tako priznal kot najvišji predstavnik oblasti v deželi Furlaniji-Juljski krajini. Ne vemo, koliko je v tem tudi volilne računice, vendar to niti ni tako važno. Zgodilo se je in to je lahko tudi nov primer protislovnosti zadržanja KD do Slovencev. Tržaški in goriški demokristjani koketirajo s šovinisti Leghe nazionale in ezulskimi združenji, medtem ko prihaja v Furlaniji do določenih premikov. Seveda je Biasutti zabelil svoje ponudbe tudi z očitki Slovincem, da smo v svojih zahtevah «radikalni». Samo po sebi se vsijuje vprašanje: radikalni? Glede na kaj? KD doslej ni predložila svojega zakonskega osnutka. S čim naj torej primerjamo radikalnost in zmernost v predlogih? Kaj pa, če bi «radikalnost» preverjali na osnovi zadnjega dokumenta evropskega parlamenta o narodnih manjšinah, za katerega so glasovali tudi predstavniki furlanske in italijanske krščanske demokracije?

Pustimo vstran polemiko. Važno je, da pride do tega soočenja in se stvari premaknejo z mrtve točke, če ne bodo

Splošna stavka v Trstu.

tudi tokrat močnejše zaviralne sile med italijansko večino in tudi v naših vrstah.

Med nami je vsekakor največja ovira v pasivnosti, brezbriznosti, ravnodušju, malodušju, ki je posledica paralize manjšinskih organizacij in dejanske neenotnosti glede taktike in strategije za dosego naših pravic. Tako opažamo nihanja med simpatijami do «kraških cobasov» z anarhoidnimi popadki, do obravnavanja političnih problemov, kot če bi se politična dialektika odvijala na borzi, kjer so špekulacije in igre ne samo dovoljene, temveč tudi srž navideznega dogajanja in zidanja scenarijev.

Zato naj mi bo dovoljeno, da se v svojem izvajanju (brez diplomatskega ovinkarjenja) spet vrnem k splošni stavki, s katero so italijanske delovne sile izrekle svojo nezaupnico Gorievi vladi in glasno zahtevale spremembo finančnega zakona. Ne pozabimo: stavka je bila proti finančnemu zakonu in še nikoli ni bilo med cilji sindikalnega gibanja ter cilji naše manjšine tolikšne identičnosti. To je tudi razlog, da smo komunisti pozvali vse Slovence, naj se «organizirano in vidno», kot subjekt, pridružijo splošni stavki. Žal je bil odziv izredno medel in protisloven, kar tudi priča o določeni politični zmedbi. Paradigmatično je zadržanje «Sindikata slovenske šole», ki se prav tokrat (sic!) ni pridružil splošni stavki. Seveda, v delavskih sprevodih ni manjkalo slovenske mladine, delavcev z dvojezičnimi transparenti in tudi slovenskih kulturnih delavcev, županov in izvoljenih predstavnikov. Vendar vse to ni šlo preko ustaljenih okvirov. Tistega novega koraka, ki smo ga predlagali, ni bilo. Vprašati se moramo, v kolikšni meri smo tudi sami krivi, oziroma, v kolikšni meri naj to pripišemo politični šibkosti in mrtvilu, ki je sad viskoznosti dolgoletnih izkušenj enotnega nastopanja in težav, da bi se prilagodili novim razmeram.

Brez borbenosti, tudi z novimi prijemi, ki jih zahtevajo naši ljudje, si ne smemo pričakovati velikih rezultatov. Kritje v finančnem zakonu, tistih 35 milijard za zaščitni zakon, je namreč

spremljalo težavni, toda nezaustavljivi postopek sprejemanja našega zakona na koncu prejšnje zakonodajne dobe. Kritje smo imeli po Travniku, Trebčah, Bazovici, rimskih avdicijah... Sedaj smo spet na začetku, ko moramo potrpežljivo čakati celo, da nekatere stranke predložijo svoje osnutke in tako razodenejo, kako si predstavljajo našo zaščito, kot če bi medtem ne minilo celih 40 let! Doslej so svoje osnutke predložili samo komunisti in Proletarska demokracija. Iz socialističnih vrst pa prihaja samo juridična spaka poslanca Camberja, ki pa, hvala bogu, ne predstavlja velike večine socialistov, niti ne socialistov iz naše dežele.

V teh decembrskih dneh se v manjšinskih sredinah živahno razpravlja tudi o nadaljnji strategiji za dosego ustavnih in mednarodno obljubljenih pravic, kakor tudi o novih oblikah enotnega nastopanja ter povezovanja z demokratičnim delom večinskega naroda. Upati je, da bo do razčiščenja prišlo čimprej, da ne bomo zamudili preveč časa in da bo še mogoče nadoknadi zamujeno. Medtem pa moramo komunisti storiti v celoti dolžnost, ki nam jo narekuje predvsem spoznanje, da smo večinska komponenta naše skupnosti in kot velika vsedrjavna stranka, ki teži k korenitim spremembam italijanske družbe.

Stojan Spetič

Darovi in prispevki

Ob poravnavi naročnine so v sklad Dela prispevali tovariši: Anton Gregori 10.000 lir, Mario Sancin 4.000 lir, Drago Slavec 14.000 lir, Rafael Kocjančič 4.000 lir, Ivan Slavec 4.000 lir, Nadja Ota 4.000 lir in Alojz Kapun 5.000 lir.

V spomin na tovariša Gastoneja Menuccija daruje tovarišica Stanka Hrovatin 30.000 Lir za sklad Dela.

Tovarišica Bogomila Gerlanc prispeva ob obletnici smrti dragega moža Antona 15.000 lir za sklad Dela.

V spomin na tovariša Franca Mahničarja daruje tovarišica Stanka Hrovatin 30.000 lir za sklad Dela.

Evropska listina o manjšinah, Romi, «SOS rasizem», Paticchiovski načrti in tržaški «berlinski zid»

Prejšnjega dne je evropski parlament osvojil novo resolucijo o pravicah jezikovnih in narodnih manjšin, ki je dosledno nadaljevanje in obenem obogatitev listine, ki je znana kot «Arféjev dokument» po imenu socialističnega zgodovinarja Gaetana Arfeja, ki se je sedaj pridružil neodvisni levici. Novo evropsko listino je izdelal flamski avtonomistični poslanec Willy Kuijpers, ki je združil več različnih dokumentov, med njimi tudi predlog tržaškega komuniste Rossettija. V prejšnjem letu se je Kuijpers nekajkrat srečal tudi s predstavniki naše manjšine, ki so mu izročili spreminjalne predloge in sugestije. V glavnem jih je upošteval, predvsem spoznanja v zvezi z «družbeno ekonomsko» zaščito.

Evropska listina o pravicah jezikovnih in narodnih manjšin je, po mojem mnenju, hkrati visok dokaz dosežene stopnje demokratične zrelosti evropskih narodov in političnih sil, obenem pa tudi preizkusni kamen za marsikatero izmed teh držav in vlad, ki se pred evropskimi forumi hvalijo z demokratičnimi pristopi, doma pa ista načela kršijo na vsakem koraku. V mislih nimam samo Italije, ki določila evropske listine morda uresničuje samo na Južnem Tirolskem (pa še to je vprašljivo), pač pa tudi nekatere druge države, kot sta Francija in Grčija, kjer so žal celo levičarske sile povsem gluhe za to problematiko.

Za nas, Slovence v Italiji, je evropska listina vsekakor pomemben dokument, ki se ga moramo posluževati v našem boju povsod. Je namreč uradni dokaz o neresničnosti krilatice, češ da smo najbolj zaščiteni manjšina v Evropi, hkrati pa potrditev, da sta Gorica in Trst zelo daleč od evropske civilizacije, s katero se tako radi postavljata v javnosti. (Gorica ima celo ob mestnih vratih napise «Gorica, evropsko mesto». Kje neki!?)

Zanimivo je tudi, kako so se predstavniki italijanskih strank vedli v Strassburgu. Vprašljivo je namreč, kako je mogoče, da naprimer krščanska demokracija (v Strassburgu si je nadela celo naziv «evropska ljudska stranka») v naših krajih odklanja zaščito slovenske manjšine, jo obtožuje radikalizma in maksimalizma, hkrati pa preko svojega furlanskega poslanca Mizzaua zahteva nič več in nič manj kot «pravico do odcepitve» za narodnemanjšine. Seveda Mizzau in njegovi ne mislijo Slovencev ali Južnih Tirolcev, pač pa Baske ali Irce, da o baltskih narodih Sovjetske zveze ne govorimo. Dvojna mera, pač,

glede na ideološke predsodke in blokovske interese!

Socialisti in socialni demokrati so v Strassburgu toplo pozdravili resolucijo in jo aktivno podprli. Kaj pa pri nas? Nas pozivajo k «realizmu» in potrpežljivosti, kot da je ni bilo dovolj.

* * *

V Rimu in predmestjih nekaterih drugih italijanskih metropol je izbruhnil problem Ciganov. Prebivalci barak v rimskih obrobnihih naseljih so postavili cestne in železniške bloke, da bi zahtevali izgon Ciganov. Mnogi so se vprašali, od kod nenadni in nepričakovani izbruh rasizma v mestu, ki je tradicionalno po svojem gostoljubju in strpnosti, saj vidiš v Rimu predstavnike vseh narodov in ras. Stvar je zapletena, predvsem zaradi globokega spora med samimi Cigani (ali Romi). «Izobčenci» so v resnici v glavnem Cigani z jugoslovanskim potnim listom, ki jih tu na kratko imenujejo «slavi (Slovani)», čeprav so mnogi turškega ali šiptarskega porekla. Povezujejo jih, po krivem ali ne, to je druga stvar, s pojavi prekupčevanja otrok in zasužnjevanja mladih cigančkov, ki se v tolpah podijo po mestu. Te male zlikovce in njihove družine hočejo za vsako ceno izgnati, po možnosti nazaj v domovino, kateri vsekakor ne delajo časti, kot ne delajo časti svojemu romskemu poreklu.

Po drugi strani pa so prisotne v teh izbruhih tudi prvine pravega rasizma, kakršnega zmore samo lumpenproletariat v «vojni revežev» za vsakodnevene podpore in socialne usluge. Kdor nima nič in čaka na miloščino, zasovraži tistega, ki mu odjeda košček kruhove skorje in možnost preživetja, pa čeprav v najslabših socialnih pogojih.

Zato je prav, da so komunisti odgovorili razčlenjeno, brez demagogije. Smo za pravice Romov in drugih nomadov, katerim mora družba omogočiti pravico do dela in do zaščite svojih etničnih in kulturnih značilnosti. Obenem pa smo za to, da rimska občina zagotovi urejene življenske pogoje tudi revežem na robu večnega mesta. Kar zadeva pojave kriminala, prekupčevanja suženjske delovne sile, predvsem iz Jugoslavije, pa je dolžnost obeh držav (Italije in tudi Jugoslavije), da se ga resno lotijo. Bo že držalo, da ima lahko vsak Jugoslovan potni list v žepu, vendar pa to ne bi smelo veljati za ljudi, ki svoje ali tuje otroke nečloveško izkoriščajo in jih pehajo v pogubo!

* * *

Problem rasizma je vsekakor zapleten in čedalje bolj nevaren. Primer rimskih in milanskih Ciganov je lahko nevaren celo za nas, Slovence v Italiji, saj tudi dobrohoten Italijan ne ločuje med

Krožek «Istria» je v petek 20. in soboto 21. novembra organiziral v Trstu in Miljah posvet «Ljudstva in kulture v Istri: medsebojni vplivi in izmenjave». Na posnetku vidimo prof. Franca Crevatina, dr. Rado Cossutta, dr. Marcella Marinuccija in dr. Letizio Messere s Tržaške univerze, ki so na otvoritveni okrogli mizi v Časnikarskem krožku predstavili javnosti pobudo.

nami in temi «Slovani» (kot jih imenuje lokalni tisk).

Razizem je bil tuj Italiji in drugim evropskim deželam, dokler je tod manjkalo nizke delovne sile in je lahko prihajala iz severne Afrike in afriškega roga. Vsi vedo, da je v Rimu več stotisoč somalskih in etiopskih deklet, ki so služkinje (tako, kot nekoč furlanske in slovenske deklet!), da je v padski nižini veliko Arabcev in črncev, ki delajo v tovarnah keramike in opravljajo vsa tista dela, ki se jih domačini nočejo več lotiti. V Evropi je več milijonov afriških priseljencev in pravijo, da jih bo do konca stoletja za kakih 20 milijonov. Dosegli bodo tudi eno desetino delovne sile, kar pa niti ni v protislovju z dejstvom, da ima Evropa skoraj isto število nezaposlenih. Crna delovna sila in nezaposleni so sredstva naravnega izsiljevanja in urejanja delovnega tržišča v pogojih prevladujočega kapitalističnega neoliberalizma. Seveda pa nastajajo konflikti, predvsem med delavci, v samem proletariatu (če lahko uporabimo starokopitno besedo). Najhujši primer je Francija, kjer so ponekod prav francoski komunisti organizirali skupine pretepačev, ki so metali iz tovarn turške, arabske in druge priseljence, ker so francoskim delavcem kradli delo in še to za mizerno plačo. Drugod je še mir, ker so priseljenci še močno podrejena brezpravna raja, brez posebnih zahtev. V trenutku, ko se bodo polastili razredne zavesti (in solidarnosti!) bodo seveda postali detonator novega razrednega boja. Zato je torej korist buržoazije, da zasejejo med delovnimi ljudmi razdiralno seme rasizma. Tembolj se bo razizem razpasel, ko se bo izšolala najmlajša generacija otrok afriških priseljencev na univerzah in tehničnih šolah. Tedaj, ko bodo konkurirali, kot polnopravni Evropejci, za visoko kvalificirana delovna mesta, pa se konflikt lahko razširi v neslutene razsežnosti. Na to moramo misliti že sedaj, sicer bo prepozno. Nekateri mislijo, da je mogoče zaježiti razizem s tem, da se ohrani «etnično čisto» Evropo in izganja priseljence, vendar je to proti toku zgodovine in razvoja sveta, ki podira pregrade in meje. Zato je pametneje, če se s tem sprizajzimo in spoznamo, da lahko ureditev razmer in odnosov po priseljencev samo obogati evropsko kulturo, ki je skozi tisočletja imela s severno Afriko in drugimi narodi koristen in zanimiv dialog. boriti se moramo proti vsaki obliki rasizma, ker ta vodi k najhujšemu, fašizmu in nacizmu v novi preobleki. Južna Afrika je lahko nevaren zgled!

Zato se pridružujemo tistim, ki so v Franciji in drugih severnoevropskih deželah dvignili krik «SOS razizem!» in organizirali množično gibanje proti vsaki obliki rasne diskriminacije. Tudi to je preizkusni kamen za evropsko levico.

Kriško Vesno je na vrhu lestvice druge amaterske lige dohitela ekipa San Sergio. Križani so v nedeljo remizirali z bazoviško Zarjo. Derby je pokvarila burja, ki je neizprosno onemogočila igro. Na posnetku prizor s tekme prejšnjega kola Vesna - Opicina, ko je Vesna zmagala z rezultatom 2 - 1.

Pri nas, v Trstu, bo vsekakor trda, če pomislimo, da so ljudje, ki še vedno sanjajo, da bi lahko z ravnalom, svinčnikom in žandarji ponovno začrtali meje v Evropi in ustvarili to, česar nikoli ni bilo: etnično čiste države, ki bi bile avtarhično zaprte vase in zaprte vsakršnemu tujemu vplivu in sodelovanju.

Bral sem uvodnik, ki ga je za «Meridiano» napisal direktor Paticchio, ki se ga z univerze spominjam kot zagrizenega misovca, danes pa pluje v demokratsko melonarskih vodah in v laičnem močvirju. Paticchio predlaga, naj bi v Srednji Evropi prišlo do kompenzacije: Italija naj bi Avstriji vrnila južno Tirolsko, ki je ne potrebuje, Italijane iz Bocna bi preselili v Trst, kjer so krvavo potrebni. Paticchio ima najbrž v mislih, da so Italijani v Bocnu dali največ glasov

Msi, v Trstu pa bi predstavili nov jez proti slovansko komunistični nevarnosti.

Zatem predlaga glavni urednik «Meridiana», naj bi Avstrija v zameno vrnila Jugoslaviji južno Koroško in tamkajšnjo slovensko manjšino. Seveda naj bi Jugoslavija vrnila Italiji Istro, iz katere bi izselila Hrvate in Slovence ter jih poslala na Kosovo, da bi ustvarili tam nova etnična ravnotežja...

«Meridiano» zaključuje na čuden način: jadikuje, da je načrt neuresničljiv, ker bi tržaški (in mi dodajamo tudi goriške in beneške) Slovenci ne pristali na izselitev v Jugoslavijo.

Najbrž tudi sam Paticchio ne ve, vendar sta Hitler in Mussolini svoj čas imela podobno, hkrati pa nekoliko raz-

Glasnost tudi za nas?

Te dni je kakor strela z jasnega tresčila v našo srenjo vest, da se je koprsko televizija povezala z Berlusconiem, od katerega bo prejela reklamo in programe, v zameno pa dajala športne prenose, intervizijo in podobno.

Doslej je bila Tv Koper (v okviru Rtv Ljubljana) povezana po sporazumu z Rai in sicer preko družbe Ponteco, ki je delovala v Trstu, neodvisno in obenem povezano z «Alpe Adrio» in drugimi občili naše manjšine.

Poudarjamo: Tv Koper lahko sklepa sporazume s komerkoli, čeprav je vprašljivo, če niso bila pri vsem tem krčena nekatera določila obstoječe zakonodaje glede delovanja tujih televizijskih postaj in proti oblikovanju monopolov na področju telekomunikacij. Vprašati se moramo tudi, koliko odgovornosti ima Rai, da ni hotela razviti sodelovanja s koprsko televizijo in ovrednotiti njeno

preostalo značilnost «manjšinske» televizijske postaje v Jugoslaviji.

Ta značilnost je sedaj vsekakor šibkejša, ali zamgljena, čeprav je bila problematična tudi zaradi dejstva, da ni bila na razpolago celotni italijanski skupnosti v Jugoslaviji, pač pa samo njenemu manjšemu delu. Medtem ko je prodirala tja do Sicilije s svojim signalom ni prodrla preko Učke do Reke in kvarnerskih otokov!

O tem bo še vredno razpravljati. Lahko pa se vprašamo, v kolikšni tajnosti so potekala pogajanja in ali nimamo, primorski bralci in gledalci, pravico izvedeti kaj več o teh operacijah. Kolikšen bo naprimer njihov vpliv na status, dejavnost in politično linijo drugih občil, ki delujejo v bližini in pri nas? Kolikšne bodo koristi in cene za «sveži denar», ki priteka? Nismo alarmisti, vendar mislimo, da bi nekaj «glasnosti» tudi pri nas ne škodilo.

lično varianto. Omislila sta si naselitev južnotirolskih Nemcev na Koroško, iz katere so že začeli izseljevati Slovence v rajh. Slovence iz Slovenije in Primorske pa so nameravali strpati v koncentracijska taborišča vzdolž Italije in na Rab. Nič novega, torej, pod soncem.

Žal pa moramo ugotoviti, da se take ideje lahko pojavljajo in da niso povsem osamljene. Najbrž z njimi kdo računa, pa čeprav ne tako radikalno, če bi se jugoslovanska federacija v določenem trenutku razsula. Nekateri kar na glas modrujejo, da bi morali Jugoslavijo zaščititi preko Nato pakta, če bi v krizi prišlo do razkoraja in sovietske intervencije. V zameno bi seveda zahtevala Italija teritorialne koncesije.

Sanjašev in špekulantov v Trstu ne manjka, tudi zato, ker jim je na razpolago veliko prostora v javnosti. Pomislimo samo, s kakšnim poudarkom je «Piccolo» objavil telefonski predlog neznanega «Aurelia» (v resnici je to znan melonarski propagandist), naslovljen generalu Lalliju, naj bi na meji z Jugoslavijo zgradili nekakšen berlinski zid, po možnosti nekoliko višji, da bi preprečili vsak kontakt z «njimi». V Evropi se vsi pogovarjajo o rušenju pregrad, razorožitvi in sodelovanju, del tržaških političnih sil in «kulturnih» (?) delavcev ter časnikaarjev pa sanja o «berlinskem zidu»!

V Strasburgu medtem glasujejo o pravicah narodih manjšin!

Stojan Spetič

V nedeljo 22. novembra je bil v tržaškem Kulturnem domu 16. redni občni zbor Slovenskega deželne-gospodarskega združenja.

V nedeljo 13. decembra bo v Vidmu v dvorani Puccini ob 10.30
Zaključni shod programatične konference

«Za razvoj in delo v državi in deželi».

Govoril bo vsedržavni tajnik KPI
Alessandro NATTA

naši razgledi

*Iz govora generalnega sekretarja
CK KP SZ Mihaila Gorbačova
ob 70-letnici Oktobrske
revolucije (I)*

Oktober in perestrojka: revolucija se nadaljuje

Vse pogostje se vračamo k zadnjim delom Iljiča, k Leninovim idejam nove ekonomske politike, prizadevam si, da bi iz te izkušnje vzeli vse, kar je vredno, nujno v današnjem času. Seveda bi bilo narobe, ko bi postavili enačaj med Nepom in tistim, kar počnemo danes, ko smo na načelno drugačni razvojni stopnji. Danes v državi ni zasebnega kmečkega stanu, ko je povezovanje z njim določalo najnujnejše cilje ekonomske politike dvajsetih let.

Toda Nep je meril tudi dlje. Postavljena je bila naloga, graditi novo družbo «ne neposredno», kot je pisal Lenin, «temveč s podporo navdušenja, ki ga je porodila velika revolucija, na osebni interesu, na osebni zavzetosti, na gospodarskem računu... Tako nam je dejalo življenje. Tako nam je dejal objektivni potek razvoja revolucije».

Ko govorimo o ustvarjalni zmogljivosti Nepa, moramo očitno vnovič spregovoriti o političnem in metodološkem bogastvu ideje o živilskem davku. Nas kajpada

ne mikajo njegove takratne oblike, ki so bile poklicane, da zagotovijo slogo delavcev in kmetov, ampak možnosti za sprostitve ustvarjalne energije množic, ki se skrivajo v ideji živilskega davka, za spodbujitev človekove iniciative, za odstranitev birokratskih spon, ki omejujejo učinek temeljne socialistične načela: «Vsak po svojih sposobnostih, vsakemu po njegovem delu».

Socialistična graditev, ki se je začela pod vodstvom Lenina, je prinesla veliko načelno novega.

Prvič v svetovni zgodovini so bile obdelane in uporabljene metode planskega gospodarstva. Načrt Državne komisije za elektrifikacijo Rusije je v resnici odkritje, cela stopnja v gibanju svetovne ekonomske misli in prakse. To ni bil samo veličasten načrt elektrifikacije, ampak projekt «harmonične povezanosti» poljedelstva, industrije in prometa, kot si ga je zamislil Lenin, v današnjem jeziku bi dejali – kompleksni program razmestitve in razvoja proizvodnih sil države. Lenin je to označil kot drugi program partije, kot «delovni načrt za zgraditev vsega narodnega gospodarstva, za njegov dvig na raven sodobne tehnike».

Porajala se je nova kultura, ki je sprejela vase tudi izkušnje preteklosti, pisano bogastvo, drznost, izvirnost talentov, močnih osebnosti, ki jih je vzvalovala revolucija in jih navdihnila za delo narodu. Za nas ima neminljiv pomen začetna, leninska etapa v oblikovanju mnogonacionalne sovietske države ne samo zavoljo svojih dosežkov, ampak tudi zaradi izkušenj in metodologije.

Ko si je Lenin klical v misel tisti čas, ko bo «iz nepovske Rusije vzniknila socialistična Rusija», si ni mogel – in tega tudi ni storil – zastaviti naloge, da bi narisal sliko prihodnje družbe v vseh nadobnostih in tančinah. Toda pota in metode napredovanja v socializem z graditvijo strojne industrije, s široko kooperacijo, s splošno pritegnitvijo delovnih množic v upravljanje države v organizacijo delovanja državnega aparata po načelu: «raje manj, vendar boljše», s «kulturnim razvojem vseh ljudskih množic», s krepitvijo federacije svobodnih narodov «brez laži in železa» – vse to bi moralo formirati podobo države, ki je stopala na načelno novo raven družbene ureditve.

V zadnjih, intelektualno in čustveno vsebinsko nenavadno bogatih Leninovih delih, je nastal sistem nazorov in koncept za graditev socializma v naši državi. To je velikansko teoretično bogastvo partije.

Prezgodnja smrt Vladimira Iljiča Lenina je bila najhujši udarec za vso partijo in sovietsko ljudstvo. Žalost je bila neizmerna, izguba pa nenadomestljiva. To je bilo v zavesti vseh. Čakale so naloge velikanskega

zgodovinskega pomena. Vodstvo partije je moralo, opirajoč se na njegov nauk in izročilo, iskati najboljše rešitve, ki bi lahko utrdile dosežke revolucije in popeljale domovino v socializem v konkretnih razmerah tedanje Sovjetske Rusije.

Zgodovina je napovedala novi ureditvi trd ultimati: v najkrajšem času postaviti svoje družbenoekonomske in tehnične temelje, se tako obdržati in dati človeštvu prvo izkušnjo pravične ureditve družbe ali pa zamreti in ostati v spominu stoletij v najboljšem primeru samo kot junaški, vendar ponesrečeni družbeni eksperiment. Življenjsko pomemben, v pravem pomenu usoden pomen je dobilo predvsem vprašanje o pospešenem tempu socialističnih preobrazb.

Obdobje po Leninu – dvajseta in trideseta leta – zavzema posebno mesto v zgodovini sovietske države. V kakem poldrugem desetletju so bile uresničene korenite družbene spremembe. V teh letih se je zgodilo veliko – tako s stališča iskanja najboljših različic socialistične graditve, kakor tudi glede tega, kaj je bilo v resnici doseženo v zidanju temeljev nove družbe. To so bila leta vztrajnega truda na mejah človeške zmogljivosti, ostrega in mnogoplastnega boja. Industrializacija, kolektivizacija, kulturna revolucija, krepitev večnacionalne države, utrditev mednarodnega položaja ZSSR, nove oblike v upravljanju gospodarstva in celotnega družbenega življenja – vse to je bilo treba postoriti prav v tem obdobju. Vse to pa je tudi imelo daljnosežne posledice.

Že desetletja se vedno znova vračamo v tisti čas. To je naravno. Takrat se je namreč začela graditi prva socialistična družba na svetu. To je bil podvig zgodovinskih razsežnosti in zgodovinskega pomena. Navdušenje nad dejanji očetov in dedov, sodba o naših resničnih dosežkih bosta živela večno prav tako kot ti podvigi in dosežki... In če gledamo danes na svojo zgodovino kdaj pa kdaj s kritičnim očesom, tedaj je zato, ker si želimo še boljše, še bolj polno predstavljati pot v prihodnost.

Nujno je, da ovrednotimo preteklost z občutkom zgodovinske odgovornosti in na temelju zgodovinske resnice. To je treba storiti najprej zaradi velikanskega pomena tedanjih let za usodo naše države, za usodo socializma. Nadalje zavoljo tega, ker so ta leta v središču večletnih razprav tako pri nas doma kot na tujem, kjer poskušajo hkrati z iskanjem resnice neredko diskreditirati socializem, novo družbeno ureditev kot realno alternativo kapitalizmu. In nazadnje: pravično oceno tega in vseh drugih obdobj naše zgodovine potrebujemo zlasti zdaj, ko se je razmahnila prenova (perestrojka), vendar ne da bi naredili politični obračun, ali kot se govori, da bi si težili srce.

ampak zato, da damo dolžno priznanje vsemu junaštvu iz preteklosti in da povzamemo nauke iz napak in sprevidov.

Tako torej o dvajsetih in tridesetih letih po Leninu. Čeprav sta imeli partija in družba na voljo leninsko zasnovano graditve socializma, dela Vladimira Iljiča iz pooktobrskega časa, je potekalo iskanje poti zelo zapleteno, v hudem idejnem boju, v okoliščinah političnih razprav. V središču so bili temeljni problemi družbenega razvoja, predvsem pa vprašanje o možnosti graditve socializma v naši državi. Teoretična misel in praksa sta se spraševali: v katerih smereh in v kakšnih oblikah uresničevati družbeno-gospodarske preobrazbe, kako zagotoviti njihovo rešitev na socialističnih načelih v konkretnih zgodovinskih okoliščinah, v kakršnih je bila Sovjetska zveza.

Na dnevnem redu je bilo praktično, konstruktivno delo, ki je terjalo največje odgovornosti. Posebno ostro je bilo vprašanje o industrializaciji države in obnovi gospodarstva, brez tega pa si ni bilo mogoče misliti socialistične graditve, krepite obrambne sposobnosti. To je izviralo iz neposrednih navodil Lenina, iz njegove teoretične dediščine. Na prav tej ravni in tudi v soglasju z Leninovo voljo se je zastavljalo vprašanje o socialistični preobrazbi na vasi.

Potemtakem je šlo za največje, prelomne stvari, probleme in naloge. In čeprav je imela partija, ponavljam, na voljo Leninova stališča o teh vprašanjih, so se o njih vnele hude razprave.

Bržčas je treba spregovoriti o tem, da vsi voditelji partije pred revolucijo in po njej, v prvih letih socialistične graditve nikakor niso delili Leninovih pogledov na številna najpomembnejša vprašanja. Razen tega pa Leninovi napotki niso mogli zaobsesti vseh konkretnih vprašanj v graditvi nove družbe. Ko analiziramo idejne spore tedanjega časa, moramo upoštevati, da je bila izvedba orjaskih revolucionarnih preobrazb v takšni državi, kot je bila takrat Rusija, že sama na sebi najhujša naloga. Država je bila na zgodovinskem pohodu, njen razvoj je tekel vedno bolj jadrno, celotno družbeno življenje je doživljalo nagle in globoke spremembe.

Idejni boj, ki je odseval vso skalo interesov razredov, družbenih skupin in slojev, zahtev in nalog časa, zgodovinskih tradicij, in pritisk neodložljivih nalog, hkrati pa tudi okoliščine sovražne kapitalistične okolitve – ta idejni boj se je neločljivo prepletal z dogajanjem in procesi v gospodarstvu, politiki, na vseh področjih življenja ljudi. Kratko in malo, bilo je skrajno težavno, znati se v tako zapletenih in burnih okoliščinah, odkriti edino pravo smer. Značaj idejnega boja se je močno zapletal tudi zavoljo osebnega nasprotovanja v vodstvu partije. Stara nesoglasja, ki so se kazala že za Leninovega življenja, so opazarjala nase tudi v novih okoliščinah, in sicer v hudo zaostreni obliki. Kakor je znano, je na možnost takšnih nesoglasij opozarjal Lenin. V »Pismu kongresu« je naglašal, da »to ni malenkost ali pa je takšna malenkost, da utegne dobiti odločilen pomen«. V marsičem se je tako tudi zgodilo.

Pri nekaterih avtoritativnih voditeljih je prevladala drobno-buržoazna narava. Obnašali so se frakcijsko. To je povzročalo med partijskimi organizacijami nemir, odvracalo od živahnega dela in motilo delovanje. Razkol so spodbujali še naprej celo takrat, ko je pretežni večini v partiji postalo jasno, da gredo njihovi pogledi navkriž z Leninovimi idejami in načrti, da so njihovi predlogi napačni in lahko odvedejo državo s pravilno izbrane poti.

To velja predvsem za L. D. Trockega, ki je izpričal po Leninovi smrti pretirane težnje po liderstvu v partiji in tako docela potrdil Leninovo oceno, da je čez mero samozavesten, vselej izmikajoč se in nezanesljiv politik. Trocki in trockisti so zanikali možnost za izgraditve socializma v razmerah kapitalistične okolitve. V zunanji politiki so se zanašali na izvoz revolucije, v notranji pa – na »privijačje matiče« pri kmetih, na to, da naj bi mesto izkoriščalo vas, da bi v upravljanje družbe prenesli administrativno-vojaške metode. Trockizem je politična struja, katere ideologija se v bistvu zavzemala kapitalistično pozicijo, skrivajoč se za levo, psevdorevolucionarno frazo. To je bil v resnici napad na leninizem na vsej bojni črti. Dejansko je šlo za usodo socializma v naši državi, za usodo revolucije.

V takšnih okoliščinah je bilo nujno javno razkrinkati trockizem, razgaliti njegovo protisocialistično bistvo. Položaj je bil še bolj zapleten zaradi tega, ker so trockisti nastopili v povezavi z »novo opozicijo« na čelu z G. E. Zinovjevom in L. B. Kamenjevom. Opozicijski liderji so se zavedali, da so v manjšini, in so vedno znova vsiljevali partiji razpravo, računajoč na razkol v partijskih vrstah. Toda nazadnje se je partija odločila za linijo CK, zoper opozicijo, ki je bila idejno in organizacijsko poražena. (Ploskanje).

Tako je vodilno jedro partije, ki ga je vodil J. V. Stalin, branilo leninizem in idejnemu spopadu, izoblikovalo strategijo in taktiko na začetni stopnji socialistične graditve, dobilo podporo za politično usmeritev pri večini članov partije in delovnih ljudi. Pomembno vlogo v idejnem porazu trockizma so odigrali N. I. Buharin, F. E. Dzeržinski, S. M. Kirov, G. K. Ordžonikidze, J. E. Rudzutak in drugi. (Ploskanje).

Prav na koncu dvajsetih let se je vnel oster spopad tudi o tem, kako pripeljati kmete na socialistično pot. V njem se je v bistvu pokazalo različno stališče večine politbiroja in Buharinove skupine do uporabe nepovskih načel na novi stopnji v razvoju sovjetske družbe.

Konkretna razmera tedanjega časa – notranje in mednarodne – so potisnile v ospredje kot nujno nalogo znatno hitrejšo socialistično graditve. Buharin in njegovi zagovorniki so v svojih računih in teoretičnih podmenah praktično podcenjevali pomen časovnega dejavnika pri graditvi socializma v tridesetih letih. Dogmatičnost mišljenja, nedialektičnost pri vrednotenju konkretnih okoliščin je v marsičem določala njihovo pozicijo. Tako Buharin kot tudi njegovi pristaši so kmalu priznali svoje napake.

V zvezi s tem je prav, da se spomnimo Leninove oznake, ki jo je dal o Buharinu: »Buharin ni samo najbolj dragoceni in največji teoretik partije, prav tako ga po pravici štejejo za ljubljena partije, toda njegove teoretične poglede lahko samo z veliko dvomljivostjo pristejemo k popolnoma marksističnim, saj je v njem nekaj sholastičnega (nikoli se ni učil, mislim, da tudi nikoli ni docela doumel dialektike)«. Življenje je znova potrdilo, da je imel Lenin prav.

Politične razprave tedanjega časa so potemtakem odsevale zapleteni proces v razvoju partije, za katerega je bil značilen oster boj o najbolj pomembnih problemih socialistične graditve. V tem boju, ki je bilo treba skosen, se je oblikovala zasnovana industrializacija in kolektivizacija.

Pod vodstvom partije in njenega CK so v državi v kratkem času praktično nanovo postavili težko industrijo, vključno s strojearno, obrambno industrijo, za tedanje čase sodobno kemično proizvodnjo, izpolnjen je bil načrt Družbene komisije za elektrifikacijo Rusije. Znameniti simboli teh dosežkov so postali Magnitka, Kuzbass, Dnepropetropol, Uralmaš, Hibinski kombinat, avtomobilski tovarni v Moskvi in v Gorkem; letalske tovarne, Stalingrajska, Čeljabinska in Harkovska traktorska tovarna, Rostselmaš, Komsomolsk na Amuru, Turksib in Veliki Ferganski kanal, številne druge velike gradnje prvih petletk. V tistem času so zrasle desetine znanstveno-raziskovalnih institutov in široka mreža visokih šol.

Partija je ponudila dotlej neznano pot industrializacije, ne da bi se zanašala na zunanje vire financiranja, ne da bi mislila na večletno akumulacijo na račun razvoja lahke industrije: takoj postaviti težko industrijo. V tedanjih okoliščinah je bilo to edino možna pot, čeprav za državo in narod nezasišeno težavna. To je bil novatorski korak, v katerem je bil revolucionarni zagon množice upoštevanih kot sestavni del ekonomske rasti. Industrializacija je z enim sunkom potisnila državo na kvalitativno novo raven. Konec tridesetih let se je Sovjetska zveza uvrstila po industrijski produkciji na prvo mesto v Evropi in na drugo v svetu in v resnici postala industrijska velesila. To je bil delovni podvig svetovnozgodovinskega pomena, podvig osvojenega dela, podvig boljševojske partije. (Ploskanje).

In ko gledamo na zgodovino s trezini očmi ter pri tem upoštevamo ves sklop notranjih in mednarodnih realnosti, si moramo po vsi sil postavi vprašanje: mar se je bilo mogoče v takih razmerah odločiti za drugačno smer, kot jo je predlagala partija? Če hočemo ostati na stališču zgodovinskih, življenjske resnice, je mogoče samo en odgovor: ne, ni bilo mogoče. V tedanjih okoliščinah, ko se je očitno krepil občutek o nevarnosti imperialistične agresije, se je v partiji utrdilo prepričanje o neizogibnosti – ne da prehodimo, ampak v najkrajšem zgodovinskem času dobesedno pretečemo razdaljo od težkega klavdija in kmečkega pluga do razvite industrije, brez katere bi nespodbito propadla vsa stvar revolucije.

Življenjska moč načrtov, ki jih je postavila partija in ki so jih množice doumele in sprejele, gesel in zasnov, v katerih se je utrdil revolucionarni duh Oktobra, se je izpričala v navdušenju, ki je presenetilo svet, ko so se milijoni sovjetskih ljudi vključili v graditve sovjetske industrije. Ljudje so v najhujših okoliščinah, brez mehanizacije, napoli lačni delali čudeže. Navdihovalo jih je, da so se pridružili velikemu zgodovinskemu poslanstvu. Čeprav ne dovolj pismeni, so s svojimi razrednim občutkom došli, da so udeleženi v veličastnem podvigu, kakršnega še ni bilo.

Naša dolžnost in dolžnost naših zamancev je, da se spomnimo tega podviga naših dedov in očetov. Sleherni človek mora vedeti, da njihovo prizadevanje in nesebična požrtvovalnost nista bila zaman. Premagali so vse, kar jim je naložila usoda, in dali največji prispevek za utrditev pridobitve Oktobra, za graditve tistih temeljev naše moči, ki je omogočila rešitev naše domovine pred smrtno nevarnostjo, rešitev socializma za prihodnost, za nas z vami, tovariši. Slava jim in blag spomin! (Dolgo ploskanje).

Obdobje, o katerem je beseda, pa je hkrati prineslo tudi izgube. Te so bile v določeni zvezi prav z uspehi, o katerih sem govoril. Takrat so začeli verjeti v splošno učinkovitost trde centralizacije, v to, da so ukazovalne metode najkrajša, najboljša pot za izpolnitev vsakršnih nalog. To se je pokazalo v odnosu do ljudi, do njihovih življenjskih razmer.

Nastal je administrativno-ukazovalni sistem partijsko-državnega vodenja države, krepil se je birokratizem, ki je na njegovo nevarnost opozarjal s svojim časom že Lenin. Začeli so se razvijati temu primeren ustroj upravljanja in metode planiranja. Pri tedanjem obsegu industrije, ko so bili tako rekoč na obeh vsi temeljni objekti industrijske gradnje, so rodile takšne metode, takšen sistem upravljanja v splošnem svoje rezultate. Toda tako krut sistem centralizacije in ukazovanja ni bil dopusten pri reševanju nalog za preobrazbo vasi.

Odkrito moramo povedati: na novi razvojni stopnji ni bilo leninsko rahločutnega odnosa do interesov delovnega kmetstva. In kar je poglavitno – podcenjevali so dejstvo, da so se kmetje kot razred v letih po revoluciji korenito spremenili. Poglavitna figura je postal srednji kmet. Utrdil se je kot gospodar, kot kmet – delavec, ki je dobil zemljo od resolucije in se v desetletju prepričal o tem, da je sovjetska oblast tudi njegova oblast. Postal je zvest in zanesljiv zaveznik delavskega razreda, zaveznik na novi podlagi; v praksi se je prepričal, da se njegovo življenje iz dneva v dan obrača na bolje.

Ko bi bili v večji meri upoštevali objektivne ekonomske zakonitosti in posvetili več pozornosti socialnim procesom, ki so se zgodili na vasi, sploh ko bi bil odnos do te velikanske množice delovnega kmetstva, katerega večina je sodelovala v revoluciji in jo štutila pred belo gardo ter intervencionisti, politično natečajneje premišljena, ko bi bili dosledno izvajali linijo zaveznitva s srednjim kmetom zoper veleposestnike, tedaj tudi ne bi bilo takih pretiravanj, kakor so se dogajala pri izvajanju kolektivizacije.

Danes je na dlani: v velikanski stvari, ki je posegala v usodo večine prebivalstva v državi, so dopustili odstopanje od leninske politike v odnosu do kmečkega stanu.

Vodstvo je v tem najpomembnejšem in sila zapletenem družbenem procesu, kjer je bilo zelo veliko odvisno od krajevnih okoliščin, uporabljalo pretežno administrativne metode. Porodilo se je prepričanje, da je mogoče vse probleme urediti mahoma in v najkrajšem času. Cele pokrajine in območja so se začeli kosati, kdo bo hitreje izvedel popolno kolektivizacijo. Z vrha so pošiljali samovoljne ukaze v odstotkih. Surove kritične načel kolektivizacije so postale splošen pojav. V boju zoper veleposestnike ni šlo brez pretiravanj. Linija spopada z veleposestništvom, ki je bila sama na sebi pravilna, je pogosto zavzela tako širok zamah, da je zajela tudi znaten del srednjih kmetov. Takšna je zgodovinska resničnost.

Toda, tovariši, če gre za celovito ovrednotenje pomena kolektivizacije v utrditvi socializma na vasi, je ta bila v končnem seštevkcu prekrat načelnega pomena. Kolektivizacija je pomenila, da se je korenito spremenil ves življenjski sistem osnovne množice prebivalstva v državi na socialističnih temeljih. Ustvarila je socialno bazo za modernizacijo kmetijskega sektorja, za njegov prehod na pot kultiviranega gospodarjenja, omogočila je, da se je znatno povečala delovna storilnost, osvobodila je velik del delovnih rok, nujno potrebnih na drugih področjih socialistične graditve. Vse to je imelo zgodovinske posledice.

Za razumevanje položaja v tedanjem času moramo imeti pred očmi, da se je administrativno-ukazovalni sistem, ki je začel nastajati med industrializacijo in dobil novo spodbudo med kolektivizacijo, prenesel na vse družbeno-politično življenje v državi. Ko se je utrdil v gospodarstvu, se je razširil tudi na nadgradnjo in je omejeval razvoj demokratičnega potenciala socializma ter zadrževal napredek socialistične demokracije.

Toda povedano ne odkriva vse zapletenosti tedanjega obdobja. Kaj se je tu dogajalo? Dejansko je ostajala v ozadju vrsta za partijo kar se da resnih izkušenj. Milijoni ljudi so se navdušeno vključili v delo za uresničenje socialističnih preobrazb. Že so se pokazali prvi uspehi. In prav v tem času so se začele metode, ki jih je narekovalo obdobje boja zoper sovražno nasprotovanje izkoriščevalskih razredov, mehanično prenašati na obdobje miroljubne socialistične graditve, ko so se razmere kardinalno spremenile. V državi se je razvijalo ozračje nestrpnosti, sovražstva, sumničnjenja. Pozneje se je ta politična praksa širila in utemeljevala z zgrešeno »teorijo« o zaostrovanju razrednega boja v procesu graditve socializma.

Vse to je pogubno vplivalo na družbeno-politični razvoj države in se sprevrglo v hude posledice. Popolnoma na dlani je, da je prav odsotnost primerne ravni demokratizacije v sovjetski družbi omogočila tudi kult osebnosti, kršenje zakonitosti, samovoljo in nasilje v tridesetih letih. Odkrito, povedano: resnične zločine, ki so temeljili na zlorabljanju oblasti. Množičnemu nasilju so bili izročeni tisoči in tisoči članov partije in nepartijcev. Takšna je, tovariši, grenka resnica. Stvari socializma in avtoriteti partije je bila storjena resna škoda. In o tem moramo spregovoriti odkrito. To je neizogibno za dokončno in nepreklicno utrditev leninskega ideala socializma.

Zdaj se veliko razpravlja o vlogi Stalina v naši zgodovini. Njegova osebnost je skrajno protislovna. Vztrajajoč na stališču zgodovinske resnice, moramo videti nesporen prispevek Stalina v boju za socializem, za ohranitev njegovih pridobitev, prav tako pa tudi grobe politične napake, samovoljo, ki sta jih dopuščala on in njegov krog; zanje je naše ljudstvo plačalo visoko ceno, za življenje naše družbe pa so imele hude posledice. Večih zatrjujejo, da Stalin ni vedel za dejanja nezakonitosti. Dokumenti, ki jih imamo na voljo, pravijo, da to ni tako. Krivda Stalina in njegovega najbližjega kroga pred partijo in ljudstvom zaradi dovoljene množičnega nasilja in nezakonitosti je velikanska in neodpuščljiva. To je nauk za vse rodove.

V nasprotju z zatrjevanji naših idejnih nasprotnikov kult osebnosti kajpada nikakor ni bil neizogiben. Naravi socializmu je tu in pomeni sam odstopanje od njegovih temeljnih načel in potemtakem zanj ni nobenega opravičila. Partija je na XX. in XXII. kongresu ostro obsodila tudi kult Stalina in njegove posledice. Danes vemo, da so bile politične obtožbe in nasilje zoper številne partijske in državne delavce, zoper mnoge komuniste in nepartijce, gospodarske in vojaške kadre, znanstvenike in kulturne delavce nasledek preiščenih falzifikatov.

Vse to bo dobilo tudi odsev v orisu zgodovine KP SZ, za njeno pripravo bo zadolžena posebna komisija CK. To smo dolžni opraviti. Toliko bolj, ker se tudi še zdaj srečujemo s poskusom: da bi se odvrnili od bolečih vprašanj naše zgodovine, da bi jih zamolčali in delali vtis, kakor da se ni zgodilo nič posebnega. To bi pomenilo prezir do zgodovinske resnice, omalovaževanje spomina tistih, ki so bili nedolžne žrtve nezakonitosti in samovolje. Tega si ne moremo privoščiti tudi zaradi tega, ker nam mora prava analiza pomagati pri reševanju naših današnjih problemov: demokratizacije, zakonitosti, javnosti, premočanja birokratizma – kratko in malo: nujnih problemov prenove. Vidite, zato nam je tudi v tem potrebna popolna jasnost, natančnost in doslednost. (Ploskanje).

Pošteno razumevanje naših velikanskih dosežkov in preteklih nesreč, njihovo popolno in verodostojno politično ovrednotenje nam bo dalo pravo naravno orijentacijo za prihodnost.

Če naredimo splošen povzetek o obdobju dvajsetih in tridesetih let po Leninu, lahko rečemo takole: prehodili smo pot, polno protislovij in zapletenosti, vendar veliko in junaško pot. Niti najhujše napake niti odmiki od načel socializma, ki so bili dopuščeni, niso mogli odvrniti našega ljudstva, naše države s tiste poti, na katero se je la podala, ko se je odločila za svoj izbor leta 1917. Spodbuda Oktobra je bila prevelika! Ideje socializma, ki so jih sprejele množice, so bile premočnejše! Ljudstvo je začutilo, da sodeluje pri veliki stvari, zabelo je uživali plodove svojega dela. Njegov patriotizem je prevzel novo socialistično vsebino. (Ploskanje).

To pa se je v svojo močjo izpričalo v surovih preizkušnjah velike domovinske vojne v letih 1941–1945.

Nadaljevanje in konec prihodnjic